

Народна библи

СР С

119

А Т Л А С

ЗА IV РАЗ

АТЛАС КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

II

СРПСКИХ ЗЕМАЉА

ПО ПОЛИТИЧКОЈ ПОДЕЛИ

За ученике IV разреда народних школа

Град Београд, престоница Краљевине Србије

НАКЛАДОМ КЊИЖАРНИЦЕ ВЕЛИМИРА ВАЛОЖИЋА

БЕОГРАД

Штампарија код „Просвете“ — С. Хоровица

1899.

119782

ПРИЛЕП

При изради овог Атласа служио сам се радовима наших књижевника : пог.
В. Карића, г. М. Ђ. Милићевића, Драгашевића, Др. Јов. Цвијића и др. писаца.

П. К. Шрепловић.

ОХРИД

9747/11

И

НАША ОТАЏБИНА

КРАЉЕВИНА СРБИЈА

Ви сте, децо, у III разреду изучавали Краљевину Србију по сликовима њених река. Ове године у IV разреду изучаваћете Србију по окрузима.

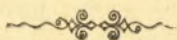
Да би се лакше могло Србијом управљати, она је подељена на 15 округа. Сваки округ има своје име, које му је дато по реци, која тече поред њега или кроз њега, или по планини која је у њему, или по главној вароши тога округа. А сваки округ подељен је опет на неколико мањих крајева, који се зову *срезови*, а срезови су подељени на *општинe*.

Кад изучимо свих 15 округа, онда ћемо знати, шта има у Србији и где сешта налази. Тада ћемо видети, како наша лепа домовина има многе знаменитости, и како је то красна земља, па ћемо је још више волети.

Као што знате, Србија је била под ропством турским пет стотина година. Њу је ослободио Милош Велики 1815. год. и створио да буде кнежевина. А унук Милоша Великог Краљ Милан, проширио јој границе и прогласио је за Краљевину. Данас Краљевином Србијом управља Краљ Александар I. Свако српско дете треба да воли своју домовину, да се спрема, кад одрасте, да својим радом увек само њој служи и да ради за добро и срећу свога Краља и своје миле отаџбине Србије.

Наша отаџбина, Краљевина Србија, граничи се са северне стране рекама: *Савом* и *Дунавом*. Обе ове реке чине северну границу Србије, а преко њих, налазе се земље аустриске царевине, у којима опет Срби живе. Са западне стране Србије тече река *Дрина*. Преко Дрине налази се земља *Босна* у којој Срби живе. С источне стране Србије тече донекле река *Дунав*, а осталом источном границом тече река *Тимок*. Преко Дунава је Влашка, а преко Тимока Бугарска. С јужне стране Србије нема река, него је граница обележена брдима и планинама. Преко те границе је *Стара Србија*. Њом влада турски цар, а у њој опет живе Срби.

Пошто смо обележили границе Краљевине Србије, прећи ћемо сад на изучавање Србије по окрузима. Прво ћемо почети учити округ, у коме је наша школа, за тим ћемо учити суседне округе а за тим све остале редом. Да бисмо пак могли лакше разумети, где се налази која планина, река, равница и које место, ми ћемо се служити сликама, на којима је све то обележено. Те слике зову се *мапе*. А како се што бележи на мапи, учили сте у нижем разреду.

1. Подунавски округ

Границе. Подунавски округ граничи се са севера рекама *Савом* и *Дунавом*, с истока реком *Моравом*; с југа *крагујевачким* и *рудничким* округом и са запада реком *Колубаром* и *Љигом*.

Планине. Источни део овог округа је више раван, а западни је више брдовит. Највећа су брда: *Космај*, *Авала* и *Ваган*. На врху Авале налазе се развалине једног старог града.

Реке. Поред округа теку: *Сава*, *Дунав*, *Колубара*, *Љиг* и *Велика Морава*, а кроз округ теку: *Пештан*, *Топчидерска река*, *Раља* и *Јасеница*. Од Велике Мораве одваја се једна отока, која се зове *Језава*.

Север

Југ

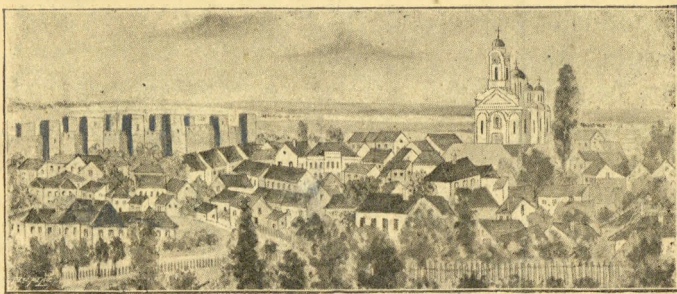
Од свих ових река само су *Сава* и *Дунав* пловне. *Сава* утиче у *Дунав*, *Љиг* и *Пештан* утичу у *Колубару*, а *Колубара* и *Топчидерска река* утичу у *Саву*. Речице: *Раља* и *Јасеница* утичу у *Вел. Мораву*, а *Вел. Морава* у *Дунав*.

Равнице. Равница у овом округу има поред *Саве*, *Колубаре* и *Мораве*. Сем ових равница земља је у овом округу на неким местима окићена и брдашцима, која се више или мање могу бројати у равнице, на којима добро успева пшеница и кукуруз.

Места. Највећа је варош у целој Србији *Београд*, са својим градом, који лежи поред утока Саве у Дунав. У Београду станује *Краљ*, *мимпрополит* и *влада*, па за то се и каже да је Београд престоница Краљевине Србије. Ту су највеће школе и највише власти у земљи. Београд има своју засебну управу. Око Београда били су многи бојеви између Срба и Турака, а близу Београда на друму Крагујевачком налази се подигнут споменик оним српским јунацима, који су погинули 1806. год. када су од Турака освајали Београд. Из Београда се може путовати лађом, железницом и на колима.

У овом је округу окружна варош *Смедерево*, које лежи на Дунаву. У Смедереву има и град што га је зидао деспот Ђурађ Бранковић. Ту седи окружни начелник, који управља округом преко срепских капетана. Овај се округ дели на 8 срезова. У Смедереву има првостепени суд, нижа гимназија и основне школе. Одатле иду путеви на све стране, а најглавнији је железник који иде до В. Плана, а стоји у вези са главном пругом која долази из Београда.

Варошице су: *Паланка*, *Гроцка*, *Тазаревац*, *Колари*, *Младеновац*, *Сопош* и *Сараорци*.

Град Смедерево (окружна варош)

Знатна места. Близу Београда налази се знатно место *Топчидер*, где су бивале скупштине, а до Топчидера је *Кошутњак*, где је погинуо кнез Михаило 29. маја 1868. г. У овом округу има много места, у којима су се родили главни српски јунаци. Тако, у селу, *Белом Потоку*, родила су се браћа: *Марко*, *Танаско* и *Васа Чарашић*. Кад су Турци убили Марка, онда је Васа одбегао у хајдуке, да освети брата. У то време гора је још била гола, па се с тога Васа бринуо да га не ухвате Турци. Кад виде Васа први плог у Авали где је олистао, извади малу цванцику, па је обеси о дрво, место дара, и опали из пиштоља рекавши: „Е чик сад Туре: гора олиста — Васа стече крила!“ Васа је до устанка хајдуковао и нападао Турке, а кад је Карађорђе дигао устанак, он му се придружио и погинуо је при јуришту на Београд. А Танаско је погинуо у боју код Штубика.

У селу *Рогачи*, испод Космаја, родио се *Јанко Катић*, војвода и јунак из првога нашег устанка. Кад су 1806. год. навалили Турци на Србију са свију страна, Карађорђе је одредио Јанка с војском да одбије Турке који су долазили из Шапца. У селу Крњићу, на пољу *Дулим Њивама*, Јанко потуче Турке и ту погине. Село *Азана*, знатно је што су се ту родила браћа Ђуша и Вујица Вуличевићи. А у селу *Селевцу* родио се чувени хајдук *Станоје Главаш*, који је још пре устанка хајдуковао и бранио Србе од Турака.

2. Ваљевски округ

Границе. Ваљевски округ са севера граничи се *Савом*; с истока *Колубаром* и *Љигом*; с југа *рудничким* и *ужичким*; а са запада *подринским* округом.

Планине. Планине су на граници овог округа: *Сувобор*, *Маљен*, *Повлен*, *Јабланик* и *Медведник*. Од свих ових планина највиши је *Повлен*.

Планине су ове већином обрасле гором: боровом, буковом, растовом и др. Цео овај планински ланац зове се *Подгорина*. У ваљевском округу има знатних и обилних руда: бакра, гвожђа и олова.

Реке. Поред округа тече *Сава*, *Љиг* и *Колубара*. Кроз округ тече *Колубара*, која је у округу највећа и има два крака: *Јабланица* и *Обница*. Јабланица извире из Јабланика, а Обница из Медведника, па се више Ваљева састају и чине реку *Колубару*, која тече кроз Ваљево и утиче у *Саву*. У *Колубару* утиче с десне стране *Љиг*, који долази из рудничког округа. Река *Тамнава* извире из планине *Влашића* у подринском округу и утиче у *Саву*. У *Тамнаву* утиче с десне стране речица *Уб*. Осим ових текућих вода у ваљевском округу у срезу посавском, има великих бара, које су нездраве и покривају многу земљу.

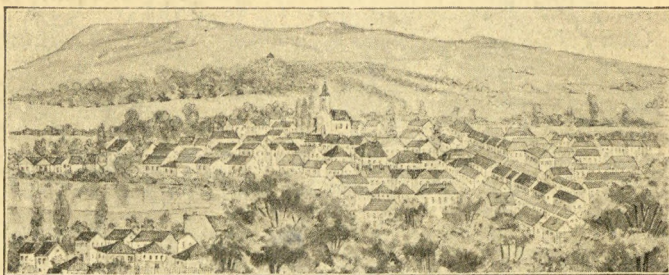
Равнице. У овом су округу највеће равнице дуж: *Саве*, *Колубаре*, *Тамнаве* и *Уба*. Све су те равнице врло родне, с тога су и становници тамошњи свакад бројани у најимућније домаћине у Србији.

Места. Окружна је варош у овом округу *Ваљева*, на обема обалама реке *Колубаре*. Ту седи окружни начелник који управља округом. Овај је округ подељен на четири среза. У Ваљеву има гимназија, мушка и женска основна школа и првостепени суд. Ту су Турци пре првог устанка погубили Илију Бирчанина и Алексу Ненадовића. Из Ваљева воде путеви на све стране.

Варошице су у овом округу: *Обреновац* и *Уб*.

Знатна места. Знатна су места: село Бранковина, 2 часа од Ваљева на север идући, где су рођена браћа: Алекса и Јаков Ненадовић, који су радили на ослобођењу Србије. Ту је рођен и син Алексин прота *Машеја Ненадовић*, чувени војвода за време нашег устанка.

У селу *Суводанју*, баш под самим *Медведником*, родио се *Илија Бирчанин* кога су Турци заједно с Алексом Ненадовићем пре устанка погубили (23. јануара 1804). Какав је био Илија Бирчанин

Ваљева (окружна варош)

према Турцима, а какав према својој браћи Србима, види се по речима Мехмед-аге Фочића, које је изговорио, кад је претио да исече све знатније људе у народу :

„Док погубим Бирчанин Илију
Обрнеза испод Медведника“.

Забрежје, село на Сави, где стају лађе и излазе путници који путују за Обреновац, Уб и Ваљева. Ту су били страшни бојеви за време устанка и ту је Милош Обреновић, — кад га је Јаков Ненадовић позвао 1813. г., да пређу преко Саве, — одговорио: „Кад моју мајку, жену и децу разгазе Турци, шта је вајде и ја да живим. Доста је браће изгинуло војујући са мнош; право је да погинем и ја кад другојачије нема живота“. Село *Осечина*, лежи 6 часова на запад од Ваљева, знатно по томе што су се ту родила браћа *Недићи-Дамњан* и *Глигорије*, који су јуначки погинули уочи Цвети 1804. год. дочекавши код манастира *Чокешине* Турке, који су пошли од Љешнице к Шапцу.

3. Подрински округ

Границе. Подрински округ граничи се са севера *Савом*, с истока *ваљевским*, с југа *ужичким* округом и *Дрином*, и са запада реком *Дрином*.

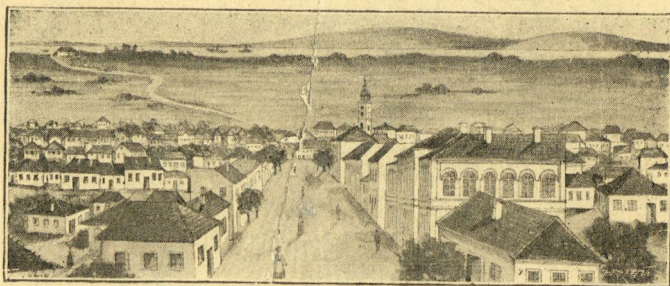

Планине. Највеће су планине у округу: *Видојевица*, *Цер*, *Влаши Гучево*, *Борања* и *Јагодња*. А на граници су: *Медведник* и *Јабланик*. Планине су ове све обрасле лепом шумом. Подрински је округ богат рудама. Олово се највише вади из планине *Јагодње*, близу варошице *Крушња*.

Реке. Поред округа тече *Сава* и *Дрина*. А кроз округ теку: *Тамнава*, *Лешница*, *Јадар* и *Јерез*. Лешница и Јадар утичу у Дрину, а Дрина и Јерез у Саву. У овоме округу има минерална вода *Смрдан Бара* или *Ковиљача*, која се налази три четврти часа западно од вароши *Лознице*.

Равнице. У овом је округу чувена равница *Мачва*, која је највећа у свој Србији. Осим Мачве велике су равни поред *Саве* и *Дрине*. Око вароши Лознице раван се зове „*Лозничко поље*“, а ту је и поље *Тичар*. На свима овим равницама роди врло добро пшеница и кукуруз, за то се Мачвани и рачунају у најбогатије људе у Србији.

Места. Окружна је варош **Шабац**. Близу обале савске налазе се развалине града шабачког, у коме су Турци били све до 1867. год. Око Шапца и његове околине било је више бојева између Срба и Турака од 1804. до 1815. године. У Шапцу је окружни начелник који управља подринским округом. Округ је подељен у 6 срезова. Шабац има гимназију, мушку и женску основну школу и првостепени суд. Из Шапца се може путовати лађом и колима. После Шапца

Град Шабац (окружна варош)

највећа је варош у округу **Лозница**, омизу реке Дрине, у којој је основна школа и првостепени суд. И око Лознице били су многи бојеви за време нашег устанка.

Варошице су: *Лешница*, *Мишровица*, *Крупањ* и *Љубовија*.

Знатна места. Село *Свилеува*, где се родио поп Лука Мазаревић, војвода. У селу *Врањској* родио се војвода *Милош Стојичевић-Почерац*, који се одликовао у боју на *Мишару*. Њега је убио хајдук *Прело*. Село *Тршић*, где се родио *Вук Стефановић-Караџић*, који је писао књиге и прибирао српске народне песме онако, као што је народ певао. *Клиши* село близу Лознице, где се родио *Анђоније Богичевић*, војвода подрински.

У овом округу били су многи бојеви између Срба и Турака, за време *првог* и *другог* устанка. Највећи је бој био на *Мишару*, где је Турке предводио *Кулин Капетан*, а Србе је предводио *Карађорђе*. Исто тако били су велики бојеви између Срба и Турака на: *Равњу*, *Дубљу*, *Салану* *Прнобарском*, *Тичару* и око манастира *Чокешине*.

4. Ужички округ

Границе. Ужички округ граничи се са севера подринским и ваљевским округом; с истока рудничким округом; с југа нешто Широм Србијом и реком Увцем и са запада Сл. Србијом и Дрином.

Планине. Ужички је округ врло брдовит и најзнатније су пла-

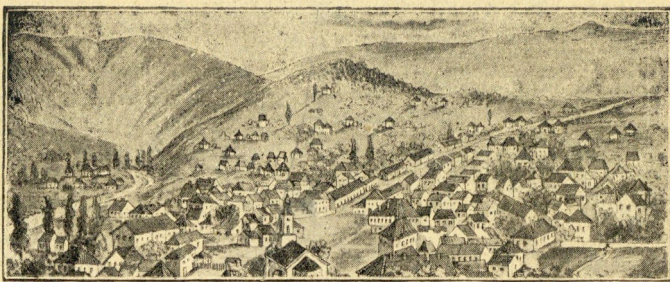

нине: Шарган, Звјезда, Златибор, Чигота и Мучањ, а на граници су: Маљен, Повлен, Лавор и Голија. Већина ових планина обрасла је гором. Највише има горе: јелове, борове, смрчеве, букове, церове, растове и т. д. Због брдовитог предела у овом се округу највише гаји стока.

Реке. Поред округа теку реке: *Увац*, *Дрина* и *Моравица*. Моравица извире из планине *Голије*, и тако се зове све до *Ариља*, а одатле је зову *Морава* и код *Сталаћа* се састаје с *Моравом*, која долази из Ст. Србије. Ова река *Моравица-Морава*, која извире из *Голије*, да би је разликовали од друге Мораве која долази из Старе Србије, зваћемо је Западна Морава. Кроз ужички округ теку речице: *Велики Рзав*, *Дешњиња* и *Скрапчеж*. Све ове реке утичу у Западну Мораву с леве стране.

Равнице. Овај је округ сиромашан равницама. Највећа је равна она око *Пожеге* и крај Западне Мораве. Има још и мањих равница поред осталих река.

Места. Окружна је варош *Ужице*, лежи на речици *Дешњињи*. Округ се дели на 6 срезова. У Ужицу седи окружни начелник. Ужице има гимназију, мушку и женску основну школу и првостепени суд. Око Ужица тукли су се Срби и Турци и ту је чак Кнез Милош Обреновић допao рана. Из Ужица воде путови за подрински, ваљевски и руднички округ.

Град Ужице (окружна варош)

Варошице су: *Пожега*, *Ивањица*, *Ариље*, *Бајина Башта*, *Рогатица* и *Косјерик*. Око Бајине Баште роди чувени српски дуван који се зове Бајиновац.

Знатна места. Село *Добриња*, има их три: *Горња*, *Средња* и *Доња*. У Средњој Добрињи родио се *Милош Обреновић* први кнез српски, и два му млађа брата: *Јован* и *Јеврем*.

Манастир Рача, на реци *Рачи*, 1 час од *Дрине*, а толико и од Бајине Баште. Манастир је овај задужбина краља *Драгутина*. Ова је богомоља била кост у грлу силноме Турчину *Фочићу Мехмед-аги*, који је онако бесно подвизивао:

Док запалим Рачу украј *Дрине*,
И погубим Хаџи-Мелентија*!

Хаџи Мелентије Стевановић био је војвода сокоски и живео је у *Рачи*.

Западно од Ужица близу села *Биоске*, налазе се развалине старог манастира *Рујна*, у коме је била српска штампарија још пре 400 год.

5. Руднички округ

Границе. Руднички округ налази се између: ужичког, ваљевског, подунавског, крагујевачког, крушевачког, попличког округа и Старе Србије.

Планине. Овај је округ врло брдовит. Највеће су планине: Рудник, (а на њему су највећи висови: Велики и Мали Штурац), Каблар,

Овчар, Јелица, Чемерно, Троглав, Столови, Ваково и др. А на граници су: Сувобор, Кошленик и Кошаоник. Све су ове планине већином покривене густом шумом. У овом округу има многих мајдана, одакле се ваде разне руде.

Реке. Највеће су реке које кроз округ протичу: *Западна Морава* и *Ибар*. У Ибар утичу: *Рашка* и *Студеница*. А у Западну Мораву утичу: *Белица*, *Чемерница* и *Дичина*.

Равнице. У рудничком је округу мало равница. Највећа је равница она од Подножја Овчара и Јелице па до ушћа Ибра у Западну Мораву испод Краљева. По равници народ сеје кукуруз и жито, а по брдовитим местима поглавито се гаји стока.

Места. Окружна је варош *Чачак*, на Морави, 1 час источно од брда Овчара. Руднички округ подељен је на 7 срезова и окружни је начелник у Чачку. У Чачку има првостепени суд, гимназија и основна школа. Из Чачка иду путеви на све стране. Око Чачка били су бојеви 1815. године.

Чачак (окружна варош).

Вароши су у овом округу: *Горњи Милановац* и *Краљево*. У Гор. Милановцу поред основне школе има полугимназија и суд. А у Краљеву седи владика жичке епархије; у Краљеву има основна и ратарска школа.

Варошице су: *Рашка* и *Гуча*.

Знатна места. *Таково*, село близу Гор. Милановца знатно по томе, што се ту налази стара црква и грм, под којим су се Срби с Милошем Обреновићем 1815. год. договорили да устану на Турке. До Мораве налази се село *Љубић*, где је био бој с Турцима и где је погинуо *Ђаја-паша* и *Танаско Рајић*. Знатно је село *Брусница*, где се родио *Милан Обреновић*, брат кнеза Милоша, и село *Цветике*, где се родио јунак *Јован Курсула*. У овом округу има и два знатна историјска манастира: *Жича*, задужбина *Стевана Првовенчаног* и *Студеница*, задужбина *Стевана Немање*. У Жичи су се крунисали српски владоци, ту је миропомазан и наш краљ *Александар I*.

6. Крагујевачки округ

Границе. Крагујевачки округ граничи се са севера подунавским округом; с истока моравским и крушевачким округом; с југа Западном Моравом и са запада рудничким округом.

Планине. Најзнатније су планине: Букуља и Венчац, а на граници су: Црни Врх, Гледишке Планине, Кошленик и Рудник.

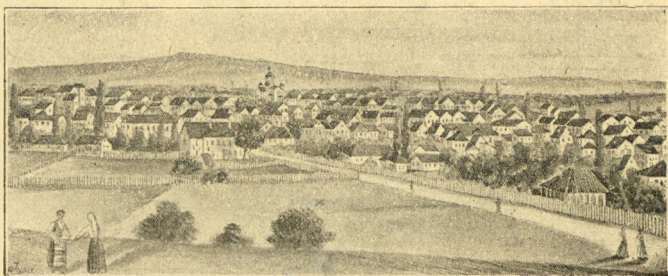

Реке. Поред округа теку Велика Морава и Западна Морава. А кроз округ теку: Гружа, Јасеница и Лепеница. Гружа утиче у Западну Мораву, а Јасеница и Лепеница утичу у Велику Мораву. Испод планине Букуље налази се бања Кисела Вода, која је лековита.

Равнице. У овом округу има већих и мањих равница, које се налазе поред река. Највеће су равни око Мораве у доњој Гружи; око Јасенице и око Лепенице. Све су те равни врло родне и на њима успева добро кукуруз и пшеница.

Места. Окружна је варош *Крагујевац*, на реци Лепеници. То је стара варош и била је престоница кнеза Милоша. Ту има и тополивица, где се граде топови. У Крагујевцу је првостепени суд, гимназија, виша девојачка и основна мушка и женска школа. Крагујевачки округ дели се на четири среза. Округом управља окружни начелник који седи у Крагујевцу. Из Крагујевца воде путеви на све стране, а одатле иде железник који у Лапову стоји у вези са главном пругом. У Крагујевцу родили су се Милан и Михаило Обреновић, синови кнеза Милоша.

Кад је кнез Милош, године 1839. због неслоге с великашима, дао оставку на престо, дошао је на владу његов старији син *Милан*,

Крагујевац (окружна варош)

који је владао само 25 дана па је умр'о. После смрти кнеза Милана дошао је на престо његов млађи брат, кнез *Михаило*, који је владао до 27. августа 1842. год. па је и он због неслоге великаша морао да напусти престо. Кад се 1858. г. вратио кнез Милош на престо, тада се и он вратио у Србију. После смрти оца свога (14. септ. 1860.) кнез *Михаило* је понова дошао на владу и владао је до 29. маја 1868. год. када су га неваљали људи убили у топчидерском Кошутњаку.

Варошице су: *Аранђеловац*, *Рача*, *Баточина*, *Нашаљинци* и *Топола*. У варошици *Тополи* стоји још и данас двор што га је зидао Кара Ђорђе Петровић.

Знатна места. Село *Вишеви*, знатно по томе што се ту родио вожд *Карађорђе Петровић*, ослободилац Србије. Село *Страгари*, што се ту гради барут и има барутана, и што се у том селу родио јунак из првог и другог устанка *Танаско Рајић*.

7. Моравски округ

Границе. Моравски округ лежи између : подунавског, пожаревачког, тимочког, крушевачког, и крагујевачког округа.

Планине. У овом округу највеће планине налазе се на граници округа као што су : Главина, Бељаница, Голубиње, Црни Врх, Гледичке Планине (са висовима : Кременац, Тиква и Самар). А у округу су : Благоштин и Јухор. У овом округу на више се места вади камени угаљ, а нарочито је добар онај што се вади у атару села Сења, где је управа Сењског рудника.

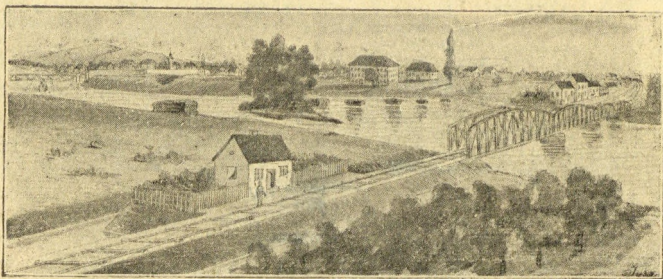
Реке. Кроз средину округа тече река Велика Морава. У Велику Мораву утичу с десне стране : Црница, Раваница и Ресавица, а с леве стране : Белица, Лугомир и Каленићска река.

Равнице. У овом округу има и већих и мањих равница. Највећа је равница око реке Мораве, Ресаве, Белице и дуж реке Грзе, која се зове Колајна. Све су те равни добре за сваки усељ. А по брдовитим местима негује се лепа стока. У овом округу роди и чувено грожђе моравско.

Места. Окружна је варош *Ћуприја*, на реци Раваници, а поред саме Велике Мораве. У Ћуприји је првостепени суд. Моравски се округ дели на 6. срезова. Окружни начелник, који управља округом седи у Ћуприји. Поред Ћуприје пролази главни железник, који иде из Београда за Ниш и даље. Источно од Ћуприје на 1 час налази се угледно државно имање *Добричево*, где има лепих њива, ливада, башта и штала за ергелу и стоку.

Вароши су : *Јагодина*, *Свилајинац* и *Параћин*. Поред Јагодине тече река *Дугомир*, а поред Свилајинца река *Ресави*, а кроз Параћин река *Црница*. Све три ове вароши веће су од Ћуприје. У свима овим варошима има основних школа, а у Јагодини има и учитељска школа. Јагодина и Параћин трговачке су вароши и поред њих пролази главни железник који води из Београда за Ниш. У Јагодини има фабрика где се израђује стакло, а у Параћину фабрика где се од вуне српских оваца израђује лепа чоха.

Варошице су : *Вел. Пољовић*, *Деспотиновац*, *Ресовац*, *Варварин* и *Београд*.

Ћуприја (окружна варош)

Знатна места. У овом округу знатни су манастири : *Манасија* и *Каленић*, задужбине деспота Стевана Високог, и *Раваница* задужбина Цара Лазара. Све су ове задужбине и данас лепо очуване. Знатно је село *Војска*, близу Велике Мораве, јер се у њему родио *Ошewan Синђелић*, велики јунак и војвода српски, који је први дигао устанак у Ресави. У селу *Палевцу*, поред саме Мораве, родио се *Капетан Коча Пешировић*, који је још на 16 година пре Карађорђа дигао устанак на Турке, познат под именом *Кочина Крајина*. Ову су буну Турци угушили, Капетан-Кочу и шездесет друга с њиме ухватили у Текији у крајинском округу и живе набили на коље.

Од бојних места знатно је још и *Варваринско поље*, због боја с Турцима 1810 г. у којем се боју одликовао наш јунак *Јован Курсула*. Село *Пванковац*, где су Миленко Стојковић и Петар Добрњац са српском војском први пут 1805 године победили и потукли војеку турског цара, коју је предводио Хафис-Папа из Нипа.

8. Пожаревачки округ

Границе. Пожаревачки се округ граничи са севера Дунавом ; с истока крајинским округом ; с југоистока тимочким округом ; с југа моравским округом и са запада Великом Моравом.

Планине. У округу су највеће планине : Хомоље и Голе Планине, а на граници су : Бељаница, Главчина и Црни Врх. Овај је округ богат рудним благом а нарочито каменим угљеном, који се вади у Костоцу.

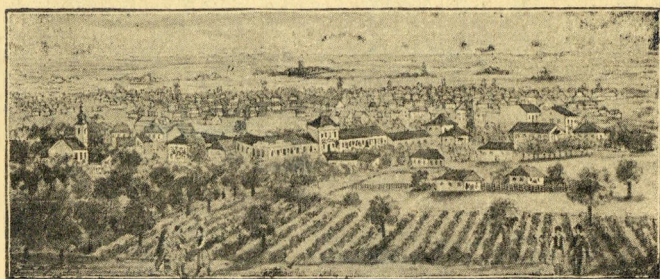
Реке. Поред округа теку реке : Дунав и Велика Морава, а кроз округ теку : Млава и Пек.

Млава је највећа река у пожаревачком округу и извире близу варошице Жагубице из једне пећине. Извор Млавин тако је јак, да после неколико корака меље воденица с неколико витлова. Млава про-

тиче готово средином Хомоља, а за тим улази у ону дугачку и тесну *Горњачку Клисуру*, која траје све до села Ждрела, а одатле тече равницом к северу и утиче у Дунав код града Костоца.

Равнице. У овом округу има равница поред већих и мањих река. Највеће су равнице: *Стиг*, која се пружа између реке Млаве и Пека и *Поморавље*, које се налази поред Велике Мораве. Ово су најплодније равнице у Србији. Око реке Млаве и Велике Мораве особито успева добар кукуруз, а око Пека и Стига веома је на гласу пшеница и јечам. Народ око Стига и Велике Мораве веома је вредан и богат.

Места. Окружна је варош *Пожаревац*, лежи непун час на исток од Велике Мораве, а 2 часа јужно од Дунава. Путници који путују лађом — Дунавом, морају да изађу у Дубравицу, па одатле на колима да путују за Пожаревац. У Пожаревцу је био конак кнеза Милоша где је неко време живео са женом и децом. Око Пожаревца је било више бојева за време првог и другог устанка. Овај се округ дели на 7 срезова и начелник окружни седи у Пожаревцу. У Пожаревцу је првостепени суд, гимназија и основне мушке и женске школе.

Пожаревац (окружна варош)

Близу Пожаревца, а на самој Великој Морави, налази се државно добро које се зове *Љубичево*, где има лепих њива, ливада, шуме, бапта и птала за стоку. То је добро кнез Милош поклатио српској држави и ту је смештена државна ергела.

Варошице су: *Велико Градиште*, где је нижа гимназија, *Петровић*, *Жагубица*, *Гучево*, *Голубац* и *Жабари*.

Знатна места. Село *Кличевац* на Дунаву, где се родио *Миленко Стојковић* и село *Добрње*, југозападно од Петровца, где се родио *Петар Тодоровић-Добрњац*, славне војводе за време Карађорђевог устанка.

У Пожаревачком округу има доста остатака од старина. Од свих остатака најбоље су се очували град *Голубац* и град *Рим* на Дунаву. Осим тога знатан је и град *Костолац*, при утоку Млаве у Дунаво. У Костоцу је пуно остатака од старог града Браничева и ту се налазе многе старе римске цигле.

9. Крајински округ

Границе. Крајински округ граничи се Дунавом, Тимоком и окрузима тимочким и пожаревачким.

Планине. Највеће су планине: Дели Јован, Мироч, Велики Штрбац и Лесковик. А на граници се налазе: Бабино Машило, Велики Крн и Сто. Све ове планине већином су покривене лепом гором, осим планине Стола, који је без шуме и каменит. Овај је округ богат

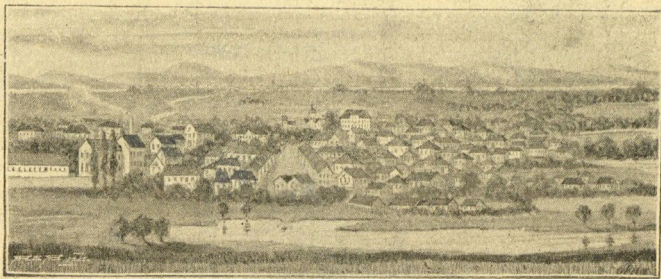
рудама угља, гвожђа, бакра, олова, злата и сребра. Највише злата налази се око планине Дели Јована.

Реке. Поред округа теку реке: Дунав и Тимок. Тимок је на југоисточној страни овог округа и утиче у Дунав. У округу је највећа река Поречка, која има два крака. Један се крак зове

Шашка и долази из Мајданпека, а други *Црнајка*, која извире испод планине Стола. Кад се оба крака састану у једну реку онда се зове *Поречка река*, која утиче у Дунав.

Равнице. У овом је округу највећа равница од Мироча поред Дунава која се зове *Кључ*. Има још и мањих равница око Неготина и Тимока. На овим равницама успева добро пшеница и кукуруз. У овом округу има на много места лепих *брдоравања*, на којима рађа добро грозђе, од кога се добија чувено крајинско вино.

Места. Окружна и највећа варош у овом округу је *Неготин*, лежи 2 часа од Дунава и за њ лађе стају код *Радујевца*. У Неготину је био копак или кула где је становао Хајдук Вељко. Та је кула имала више тавана и с врха куле видело се на све стране. Око Неготина били су многи бојеви између Срба и Турака и ту је погинуо *Хајдук Вељко* 1813, год. Његове кости и данас леже сарањене у старој неготинској цркви. У Неготину седи окружни начелник. Крајински се округ дели на 4 среза. У Неготину има првостепени

Неготин (окружна варош)

суд, гимназија и основне мушке и женске школе. То је трговачка варош јер се одатле извози: вино, жито, лој и коже. Близу Неготина налази се манастир Буково, где има Воћарско-Винодељска школа.

Варошице су: *Мајданек*, *Доњи Милановац*, *Текија*, *Кладово* и *Брза Паланка*. Мајданек је рударска варош, јер се у околини копа бакар, гвозђе и олово. А у Текији је капетан Коча на колац набијен заједно са његових 60 другова.

Знатна места. У овом округу су знатна села *Малајница* и *Шибик*, јер је између та два села био крвав бој (1807) између Турака с једне, а српске и руске војске с друге стране. Та је борба трајала шест недеља и Срби су тако потукли Турке, да је и сам Мула-Паша ту допао рана, а са остацима своје војске побегао у Видин и затворио се. У овом боју, српском су војском у почетку управљали Миленко и Добрњац, а доцније су дошли у помоћ: Хајдук Вељко, Станоје Главаш и сам Карађорђе.

10. Тимочки округ

Границе. Тимочки округ граничи се са севера *Пожаревачким* и *Крајинским* округом; с истока *Бугарском* кнежевином; с југа *широшским* и *нишким* округом и са запада *нишким* и *моравским* округом.

Планине. Овај је округ доста брдовит, јер се по њему пружају огранци разних планина. На северној и западној страни су: *Сто*, *Црни Врх*, *Подгорачке планине*, *Рицањ* и *Тресибаб*, а у округу је *Ту-*

шижница. Неке од ових планина обрасле су лепом гором, а у неких су врхови остали без икаквог биљног накита, сам го камен. Овај је округ богат и рудним благом.

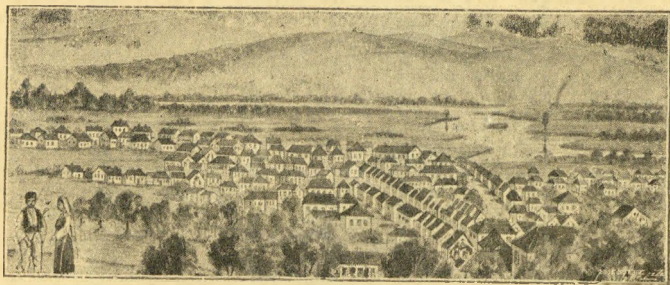
Реке. Највећа је река у овом округу *Тимок*. Тимок има два крака, један се зове *Сврљински*, а други *Трговишки Тимок*. Оба ова крака извиру у пиротском округу и састају се близу *Њажевца*, па

одатле чине *Бели Тимок*, који се близу Зајечара састаје са Црном Реком и одатле се зове *Тимок*. Црна Река извире из села Кривога Вира, и утиче с леве стране у Тимок. Ову Црну Реку зову још и *Кривовирски Тимок* за то што извире из Кривога Вира.

Од лековитих вода у овом округу је чувена лековита врућа вода *Брестовачка Бања*, где долазе многи да се лече.

Равнице. Највеће и најродније равнице налазе се дуж Тимока. У овим равницама успева врло добро свакојако жито. А због добрих пашњака, у овом су округу чувени коњи из села *Великог Извора*; а овце из Кривога вира са своје красне вуне.

Места. Окружна је варош у овом округу *Зајечар*, лежи у лепој равници на обали реке Тимока. У Зајечару има гимназија, основне мушке и женске школе и првостепени суд. Ту је владика тимочке епархије. У овом је округу знатна и варош *Књажевац*, која се некада звала *Гургусовац*. За време српско-турског рата, Књажевац и Зајечар много су страдали од Турака. У Књажевцу има основне мушке и женске школе и првостепени суд.

Зајечар (окружна варош)

У овом је округу само једна варошица *Вољевац*. Има среску власт, основну школу, пошту и телеграф.

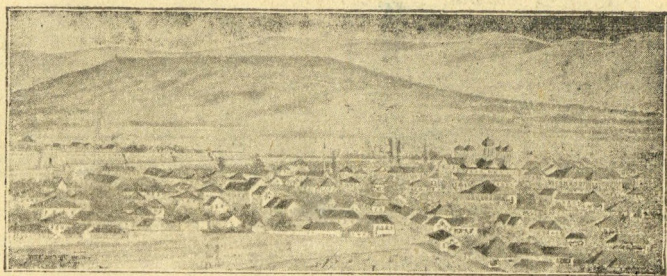
Знатна места. Знатно је село *Леновац*, где се родио Хајдук Вељко, и село *Подгорац*, где је прво дигао буну Хајдук Вељко. Кад је Хајдук Вељко очистио Црну Реку од Турака, постављен је за старешину над црноречком нахијом Милосав Ђорђевић војвода, који је заједно са Хајдук Вељком дигао буну у црноречкој нахији. Но тај исти Милосав 1813. год. оставио је Србију и отишао у Русију, а 1815. вратио се у Србију и настанио у Свилалајинцу, где је до смрти живео.

На западу од Зајечара, једно 2 часа на једном брежуљку, крај Црнога Тимока, налазе се и сада развалине старог римскога града *Гамзиграда*. А испод Зајечара на четврт часа, налази се још један градић из старог доба, који се зове *Костолац*. За овај град народ прича, да је ту некада седела некаква краљица, па кад су је непријатељи опколили, она са својим благом побегне на једно брдо до Зајечара које се прозвало *Краљевица*. У овом округу има још и других старина.

Морава тече поред округа и кроз нишки округ, и с десне стране ниже Ниша прима *Нишаву*. У овом округу знатне су и лековите вруће воде: *Соко-Бања* и *Нишка Бања*.

Равнице. У овом округу најлепше су равнице поред Јужне Мораве и Нишаве, на којима успевају разна жита. А око Алексинца сади се увелико и дукан.

Места. Окружна је варош у овом округу *Ниш*, на реци Нишави. Ниш је друга варош после Београда. Срби су отели Ниш од Турака за време владе кнеза Милана 28. Децембра 1877. год. У Нишу има град, првостепени суд, гимназија, мушке и женске основне школе, ту седи владика нишке епархије и начелник окружни. Близу Ниша а на самом пиротском путу, стоји *Беле-Кула*, која је подигнута од глава оних српских јунака, који су 1809 год. изгинули на *Чегру*. А на истом путу 2 сахата од Ниша, налази се *Нишка бања*, где извире топла вода. Нишки округ има 4 среза. Нишљани и околна села често су се дизали на оружје да се ослободе Турака још за време владе кнеза Милоша.

Град Ниш (окружна варош)

У овом је округу још и варош *Алексинац*, где је учитељска школа, основне мушке и женске школе и првостепени суд. А од варошица, знатна је у овом округу *Соко Бања*, где има лековита врућа вода, и ту се Хајдук Вељко тукао с Турцима.

Знатна места. Село *Каменица* близу Ниша, где су се тукли Срби и Турци. Турака је било више и кад Срби нису могли да одбију Турке, онда је Стеван Синђелић, који је са својом војском био у шанцу на *Чегру*, пиштољем запалио барут и одлетео у ваздух заједно с Турцима. То је било 18 маја 1809. год. Паша је за тим наредио, да се од српских глава направи споменик, који се зове *Беле-Кула*. Тај је споменик близу Ниша. Кнез Милан, пошто је освојио Ниш, наредио је да се на *Чегру* подигне споменик славном војводи Синђелићу.

Знатна су још места: *Делиград*, где су били бојеви 1806, 1813 и 1876. године, и *Шуматовић*, због боја 1876. године где су Срби победили Турке и где је изгинуло на 1500 Турака.

12. Крушевачки округ

Границе. Са севера се граничи моравским округом; с истока нишким округом; с југа топличким округом и са запада рудничким и крагујевачким округом.

Планине. Највеће су планине: *Копаоник*, *Жељин* и *Јастрѐбац*. Све су ове планине на граници овог округа и обрасле су већином лесом гором. На Копаонику је највећи вис *Миланов Врх* (2140 метара) на сувом Рудишту. Копаоник је после Старе Планине највећа планина у Краљевини Србији. Са Копаоника види се далеко на

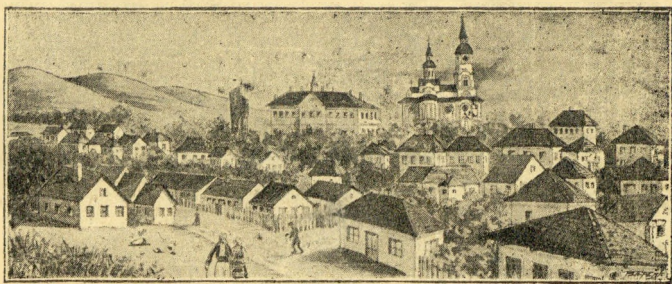
све четири стране; види се тужно поље Косово, види се Босна, виде се врхови балканских планина, а виде се и остали оближњи окрузи. Некада су из Копаоника копане многе руде.

Реке. Кроз овај округ теку две Мораве, једна с југа која се зове Јужна Морава, а друга с запада која се зове Западна Морава, па се код Сталаћа састају у једну реку, која се зове Велика Морава. У Западну Мораву утичу с десне стране: *Расина* и *Кожевинска Река*.

У овом округу има чувених лековитих вода. Главне су: *Рибарска* и *Врњачка Бања*. Ова Врњачка бања налази се близу вароши Трстеника и ту извире топла кисела вода, која је врло лековита и ту долазе они болесници који пате од желудачних и грудних болести.

Равнице. Овај округ, поред тога што је брдовит, има и добрих равница, које се налазе поред реке. Највеће су равнице око: *Мораве*, *Расине* и *Кошетинске Реке*. Предео између Расине и Кошетинске реке зове се *Жуца*, где су засађени виногради, и где роди скоро најбоље вино у Србији. Поред Западне Мораве успева врло добро кукуруз и пшеница а на многим местима сеје се и дукан.

Места. Окружна је варош у овом округу *Крушевац*, која лежи у врло дивном пределу. То је стара варош и била је престоница последњег српског цара Лазара. У Крушевцу је црква и град кнеза Лазара, која се на овој слици лепо види, и у њој се служба божија служи. Од тог старог града кнеза Лазара налазе се сад само развалине.

Крушевац (окружна варош)

У Крушевцу је окружни начелник, основне мушке и женске школе и првостепени суд. Близу Крушевца на по часа је место *Обилићево*, где се гради барут за нашу војску. Округ Крушевачки подељен је на 5 срезова.

Варошице су: *Ражан*, *Трстеник*, *Александровац* и *Брус*. У свима овим варошицама има мушких и женских основних школа.

Знатна места. У овом округу, нарочито око Јужне Мораве има много знатних места где су били крвави бојеви између Срба и Турака 1806, 1813 и 1876. године. Од знатнијих су места село *Шилиговац* и *Бунис* где су 1876. године били крвави бојеви и где су Срби одржали многе победе над Турцима.

Од знатнијих старина је „Кула Тодора од Сталаћа“, која се налази где се две Мораве састају и одатле чине Велику Мораву. А близу Трстеника, налази се манастир *Љубостанија*, задужбина царице Милице, која је ту и сахрањена.

13. Топлички округ

Границе. Топлички округ лежи између крушевачког, нишког и врањског округа и Ст. Србије.

Планине. Највеће планине налазе се на граници овог округа, а те су: *Копачник*, *Велики* и *Мали Јаспребаци*, *Петрова гора* и *Мрдари*. А у округу су планине: *Пасјача*, *Соколовица* и *Ридањ*. Све су ове планине обрастле лепом гором.

Овај је округ богат рудним благом. У старо доба било је ту многих мајдана и данас се налазе многи поткопи, окна и остаци од сирава којима се испирало злато.

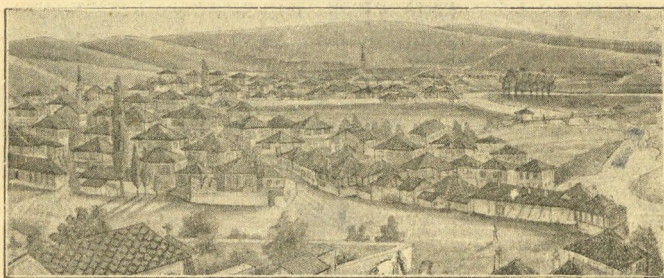

Реке. Поред округа тече *Јужна Морава*, која извире у Старој Србији и раздваја топлички од нишког округа. У Јужну Мораву с леве стране утиче река *Топлица*, која извире у овом округу из планине *Копачника*. По овој реци *Топлици*, која тече кроз сред округа добио је и овај округ своје име. У *Топлицу* утиче река: *Бањска* и *Косаница*.

Равнице. Равница у овом округу има поред *Јужне Мораве*, *Топлице*, *Косанице*, *Пусте Реке* и других речица. Највећа је равница у овом округу *Добрича*, која се пружа од *Јужне Мораве* па све до вароши *Прокупља*. После *Добрича* највеће су и најродније равнице у доњој *Пусте Реке*. Овај лепи и богати предео, опустео је онда,

кад су га Срби оставили за време Турака, јер су их мучили и убијали, па прешли преко Саве и Дунава да траже себи нову отаџбину. На свима овим равницама успевају разна жита, а у околини Прокупља и Куршумлије роди и врло добро грозђе. Народ је у овом округу веома радан. Занатима и трговином баве се само по варошима. На граници овог округа има много Срба који су се доселили из Црне Горе и зову се Црногорци.

Места. Окружна је варош у топличком округу *Прокупље*, лежи на реци Топлици. У Прокупљу седи окружни начелник, има основну мушку и женску школу, провостепени суд, пошту и телеграф. Прокупље је ослобођено од Турака на Св. Николу 1877 год. И овај је округ ослобођен за време владе кнеза Милана Обреновића IV. У Прокупљу је брдо *Хисар*, на коме су развалине старог града Југ Богдана. А одмах код Прокупља, на реци Топлици, стоје два стара стуба од моста који је водио преко Топлице и туда је ишао стари пут на Косово, а прича се, да је тим путем прошла и војска цара Лазара. Овај је округ подељен на три среза.

Прокупље (окружна варош)

Варошица је у овом округу *Куршумлија*, која лежи на ушћу реке Бањске у Топлицу. И Куршумлија је освојена од Турака 1877 године. Куршумлија је врло стара варош и некада се звала *Топлица*, а после Бела Црква. За време владе Немањића то је била главна рударска варош.

Знатна места. У овом округу налазе се многе развалине од старих српских цркава и манастира. Близу Куршумлије, према ушћу Косанице, налазе се развалине старе српске цркве „Света Богородица“ коју је зидао Немања. Ово је био женски манастир и ту се његова жена *Ана* покалуђерила. А према ушћу реке Бањске налази се црква „Свети Никола“; која је доста очувана. И ову је цркву зидао Немања и због ње се морао завадити са својом браћом. Од историских места знатно је још и *Плочник*, на левој страни Топлице, где је кнез Лазар разбио Турску војску. Знатнији бојеви између Срба и Турака 1877. године, кад је овај округ ослобођен, били су око Прокупља, Куршумлије и Преполца.

14. Пиротски округ

Границе. Пиротски округ граничи се са севера *тимочким* округом и *Бугарском*; с истока *Бугарском*; с југа *врањским* округом и са запада *нишким* округом.

Планине. Највеће су планине: *Стара Планина*, *Сува Планина* и *Сто*. Стара Планина је највећа планина у Србији и на њој је највећи вис Миџор (2186 мет). Све ове планине пуштају своје огранке у унутрашњост округа те га чине брдовитим; а осим Миџора који је обрасао гором, све су остале планине у овом округу без горе,

али на свима има добре паше за стоку. Око Суве Планине има доста каменог угља.

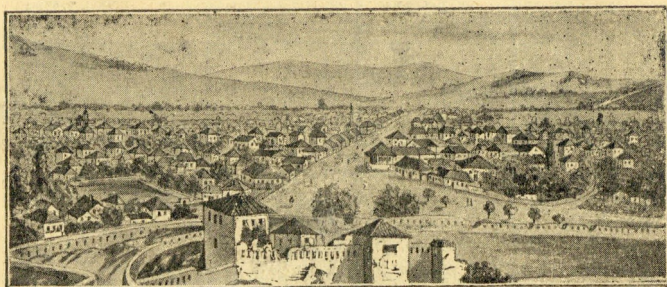
Реке. Највећа је река која кроз овај округ протиче *Нишава*. Она има два крака који извиру у треском крају, па се близу Сукова састају у једну реку, која се зове *Нишава*. Нишава тече кроз Пирот, Белу Паланку и Ниш, па утиче у *Јужну Мораву*. У Нишаву утиче с десне стране река *Темска*. Поред округа пиротског, са западне стране тече нешто мало и *Јужна Морава*, која долаза из врањског

округа. А у Јужну Мораву утиче река *Власина*, која извире у врањском округу и пролази кроз пиротски.

У овом округу извиру још *Трговишки* и *Сврљински Тимок*, који улазе у тимочки округ и код Књажевца састају се у једну реку и одатле чине Бели Тимок.

Равнице. У овом округу има мало равница и то врло малих. Највеће су равнице Пиротско и Белопаланачко поље и Лужница, на којима успева жито и кукуруз, а око Пирота роди добро и чувено пиротско грожђе. Народ у овом округу највише се бави сточарством, а преко лета многи одлазе на рад (печалбу) у друге крајеве да зараде што им за кућу треба.

Места. Окружна је варош *Пирот*, на реци Нишави. То је стара варош с једним малим градићем, за који се прича да га је зидао *Момчило Војвода*. Пирот су Срби отели од Турака 1877 год. Око Пирота су били бојеви између Срба и Бугара 1885 год. У Пироту се граде лепа ђилима. Осим ђилима че се и добра чоха, која се зове

Пирот (окружна варош)

тајак. Кроз Пирот пролази железник који долази из Нита, па иде преко Софије за Цариград. У Пироту је окружни начелник који управља округом. Пиротски се округ дели на 4 среза. Пирот има гимназију, основне мушке и женске школе и првостепени суд.

Варошице су: *Бела Паланка* и *Власотинци*. Обе ове варошице Срби су освојили од Турака 1877 године.

Знатна места. У овом округу има много знатних места где су били бојеви између Срба и Турака. Највећи бојеви били су 1877 год. код села: *Нитора*, *Сопошта*, *Суводола* и *Блаша* који су приморали Турке да се повуку и да предаду Пирот. У боју на Нишору јуначки је погинуо *Милушин Карановић* пешачки капетан. Пироћани су се више пута дизали на Турке. Једна од већих буна била је 1836. год. кад су и од кнеза Милоша Обреновића I тражили помоћ. Кад су ту буну Турци угушили, многи су Пироћани морали пребећи у Србију. Међу Пироћанима у то време био је чувен и уважен човек *Хаџи-Неша Филиповић*.

15. Врањски округ

Границе. Врањски је округ на југу Србије и лежи између топличког, нишког и пиротског округа, Старе Србије и Бугарске.

Планине. Врањски је округ доста брдовит и врлетан. Највеће су планине: Власина, Масурица, Црни Врх, Св. Илија, Крстиловица, Плачевица и Миовачка Планина, а на граници топличког и врањског округа је Петрова гора. Ове су планине већином обрасле лепом шумом. И овај је округ богат рудним благом и у старо време било је доста рудника, па је и за време Турака вађена руда.

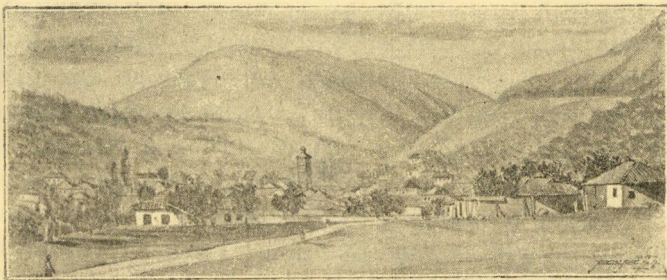

Реке. Највећа је река која кроз округ пролази Моравица, која извире у Старој Србији из планине Карадаг, улази у врањски округ, а после чини границу између врањског пиротског и нишког округа, а одатле у крушевачки округ, где се испод Сталаћа састаје са Западном Моравом и чини Велику Мораву, па за тим протиче кроз моравски и пожвревачки округ.

У овом округу знатне су још ове реке: Вешерница, Масурица, Јабланица и Пуста Река.

Равнице. Врањски је округ врло брдовит, па зато има мало равница. Оне се налазе највише поред река. Највећа је равница око вароши Лесковица, која се зове *Лесковачко Поље*; на тој равници врло добро успева пшеница, кукуруз и конопља. Народ у овом округу поред земљорадње на многим местима гаји и стоку. Нарочито су чувени пашњаци на планини Власини, где се гаје многе овце, од чијег се млека прави добар сир *Качкавал*, који се много извози за Стару Србију и Македонију.

Места. У округу је главна варош *Врање*, лежи испод планине *Плачевице* и *Крстиловице*, а на малој речици *Врањци*. Врање је окружна варош и до 1878. год. била је под Турцима, а тада су је Срби заузели. Ту се предугађу многи конопци и покровци, који се извозе чак и у Солун. У Врањи има гимназија, првостепени суд и основне мушке и женске школе; ту је окружни начелник који управља округом. Врањски се округ дели на 5 срезова. На истоку од Врања у лепом пределу лежи *Врањски Бања*, где извире врела вода на неколико места. Поред Врања пролази железник, који долази из Београда поред Ниша, па иде даље за Стару Србију и Македонију.

В р а њ е

Знатна је варош у овом округу *Лесковац*, по величини трећа варош у Србији; у њему је основна мушка и женска школа и првостепени суд. У Лесковцу је подигла држава школу где се че платно, а има и фабрика где се израђују гајтани.

Варошица је у овом округу *Сурдулица*.

Друга знатна места. Изван Врање између планине *Плачевице* и *Крстиловице*, налази се *Марково Кале* (Марков Град) за који се прича да је то био град Краљевића Марка. И у овом округу има врло много места, на којима су били бојеви између Срба и Турака 1877 год. А при освајању саме вароши Врање погинуло је много људи; међу њима је од најзнатнијих Ђорђе Стојићевић српски официр, који је био праунук војводе Милоша Стојићевића — Поцерца.

ОПШТИ ПРЕГЛЕД КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

(величина : 48.302, □ км. становника : 2,341.408).

Границе и величина. Као што смо видели, сваки округ посебице има и своје име, које му је дато по вароши или каквој реци или планини, које се налазе у округу. А свих ових 15 округа скупа, чине једну независну државу, која се зове **Краљевина Србија**.

Србија лежи на јужном крају Европе, на једном полуострву које се зове Балканско Полуострво, а опкољена је са свију страна другим српским земљама, које су под туђинском управом, а које су у старо време били саставни делови велике српске царевине. Краљевина Србија је на северу шира, а што се спушта ниже к југу све је ужа, тако, да код вароши Врање изгледа као један шиљак. Такав облик зове се троугао, па зато се и каже да је Србија *облика троугластог*. Краљевина Србија граничи се са севера *Савом* и *Дунавом*, с истока *Бугарском*, с југа *Старом Србијом* и са запада реком *Дрином*. Србија је велика : 48.302, □ Км.

Планине. Краљевина Србија више је брдовита по што је равна земља. Најбрдовитија је Србија на југоисточној страни. Планине у Србији могле би се поделити у три групе, онако, као што Србију дели река Морава. Од свих планина, које смо до сад помињали у појединим окрузима највеће су : *Стара Планина* и *Копачик*. На Старој Планини највиши је вис *Милор* (2186 мет.), а на Копачику *Миланов врх* на Сувом Руднику (2130 мет.). У опште се може узети да све планине у Србији, већим делом, простиру се више мање као огранци Старе Планине или Копачика. После Копачика долазе као веће планине : *Ртањ*, (1660 мет.), *Подгорачке Планине*, *Што*, *Хомоље*, *Рудник*, *Медведник*, *Јабланик*, *Јагодња*, *Маљен*, *Повлен*, *Злашибор*, *Мучањ*, *Голија*, *Каблар*, *Овчар*, *Јелица*, *Троглав*, *Шолови*, *Жељин*, *Велики* и *Мали Јастребац*, *Пасјача*, *Сува Планина* и још многе друге. Све ове планине, више или мање, обрасле су лепом шумом, а има их које су сама голет, камени крш, на којима се тешко може наћи и траве.

Реке. У Србији нема река по којима би могле пловити лађе. Једине су пловне реке Сава и Дунав, а од скора и Дрина, али су ово све пограничне реке.

Највећа је река у Србији *Морава*. Она има два крака. Један се зове *Јужна Морава*, а други *Западна Морава*. Јужна Морава извире у Старој Србији из планине *Црне Горе*, а Западна Морава извире из планине *Голије*. Обе се Мораве састају код града Сталаћа и чине *Велику Мораву*, која тече на север и утиче у Дунав. У Јужну Мораву утичу с леве стране : *Ветерница*, *Јабланица* и *Тошлица*, а с десне стране : *Власина*, *Нишава* и *Моравица*. У Западну Мораву утичу с леве стране : *Рзав*, *Бешиња*, *Чемерница* и *Гружа*, а с десне : *Ибар* и *Расина*. А у

Велику Мораву утичу с леве стране : *Каленићска река*, *Лугомир*, *Белица*, *Лепеница* и *Ласеница*, а с' десне стране : *Црница*, *Раваница* и *Ресава*.

У *Саву* утичу : *Дрина* и *Колубара*. А у *Дунав* утичу : *Сава*, *Велика Морава*, *Млава*, *Шек* и *Тимок*.

Река *Морава* дели Краљевину Србију : на источну, западну и јужну.

Равнице. У Србији има већих и мањих равница које се налазе поред већих и мањих река. Највеће су равнице : *Мачва*, *Стиг*, *Поморавље*, *Добрич*, *Тимочка*, *Тошличка*, *Колубарска* и друге равни. Све су ово равнице врло родне, и на њима роди добро пшеница, кукуруз и остали усеви.

Клима. Клима је у Краљевини Србији умерена. То значи, да лети нису тако велике врућине, ни зими тако велике хладноће. Лето у Србији траје колико и зима, а јесен колико и пролеће. Сва четири годишња времена трају подједнако. Преко године у Србији дувају разни ветрови : *Горњак* са севера, *Кошава* с истока, *Јужњак* с југа и *Западњак* са запада.

Народ, језик и вера. У Србији живе сами Срби и говоре српским језиком, који има три изговора (наречја) : *источни*, *јужни* и *западни*. У Србији се већином говори источним наречјем, а јужним говоре : у ужичком, рудничком, а нешто и у крагујевачком, ваљевском и подринском округу. Осим Срба, у Србији има нешто мало и друге народности, а нарочито у Београду и Нишу. У крајинском округу, у неколико села, а исто тако и у пожаревачком округу око Хомоља, има повлашених Срба. Срби су вредан и ратоборан народ а при том поштен, одважан и гостољубив. Они су вере хришћанске (православне).

Занимање. Већина народа обрађује земљу и гаји стоку. Највише се гаји стока : у ужичком, рудничком, тимочком, пожаревачком, пиротском, врањском и другим планинским окрузима. Најбоља су говеда око Колубаре, овце у Кривом Виру, а најбољи коњи у Великом Извору. Занатима и трговином баве се само по варошима. Од скора су се почеле у Србији отварати и радионице (фабрике). Тако у Параћину има фабрика где се од вуне српских оваца израђују штофови, у Јагодини фабрика стакла, у Лесковцу фабрика гајтана, а у Београду фабрика дувана, боја, жижица, платна, шећера и т. д. Многи становници поред Саве и Дунава баве се и риболовом.

Школе. Свако дете у Србији мора да сврши народну школу. Средњу наставу дају више и ниже гимназије и реалке. Осим ових школа има још и стручних школа и то: 1 Учитељска Школа, 1 Богословија, 1 Војна Академија, 1 Ратарска, 1 Винодељска Школа и 1 Трговачка Школа. Највећа је школа у Београду *Велика Школа*. О свима овим школама води бригу министар просвете.

Војска. Као што свако дете мора да учи народну школу; тако исто и сваки Србин мора да буде војник да брани своју отаџбину и свога краља. О војсци се стара министар војни, а над целом српском војском заповеда врховни командант *Краљ Александар I.*

Управа и подела. Краљевином Србијом управља *Краљ* у договору с Народном Скупштином преко својих министара. Њих има осам и то: министар правде, министар просвете и црквених послова, министар унутрашњих послова, министар иностраних послова, министар војни, министар финансија, министар грађевина и министар народне привреде. Сви ти министри чине *владу*.

Краљевина Србија подељена је на 15 округа, сваки се округ дели на срезове, а срезови на општине. Округом управља окружни начелник преко среских капетана.

По црквеној управи, Србија је подељена на епархије: београдску, жичку, нишку и тимочку. Епархијом управља владика, а над њима је свима најстарији београдски владика који се зове митрополит — архиепископ. Све владике заједно скупљају се сваке године и чине један сабор који се зове *архијерејски*. То је највећа црквена власт. А по *војној подели*, Србија је подељена на 15 *пуковских округа*, а сваки је округ подељен на 4 *батаљонска среза*. Три округа састављају дивизију. Имамо 5 дивизија: *дринску, дунавску, моравску, тимочку и шумадијску*.

Судови. Да би у земљи било правде међу људима, за то постоје *судови*. Судова има разних. Најмањи је општински суд. Пресуде првостепених судова одобрава и поништава *апелациони* а за тим *касациони* суд. Осим ових судова има још и *изборни* и *поротни* суд. За прегледање општинских и државних рачуна постоји *главна контрола*. О свима овим судовима стара се *министар правде*. Да би се одржавао ред у земљи и извршивале разне наредбе и пресуде судске, постоје општински судови, срески и окружни начелници као извршне власти, над којима је министар унутрашњих послова.

Окрузи по величини. Србија је подељена на 15 округа, неки су од њих већи а неки мањи. Земљиште се мери квадратним километром. То је мера за површину и има четири стране (квадрат), свака страна по 1.000 метара. Квадратни километар бележи се краће: „ Км.“ Цела Краљевина Србија велика је 48.302, Км. Окрузи по величини долазе овим редом: Руднички, Ужички, Врањски, Пожаревачки, Подрински, Подунавски, Моравски, Крајински, Тимочки, Пиротски, Топлички, Крушевачки, Нишки, Крагујевачки и Ваљевски.

Окрузи по насељености. Окрузи по насељености долазе овим редом: Подунавски, Пожаревачки, Подрински, Моравски, Руднички, Крушевачки, Врањски, Крагујевачки, Ужички, Пиротски, Топлички, Ваљевски, Нишки, Тимочки и Крајински. Највише је насељен Подунавски и Пожаревачки, а најмање Крајински округ.

Вароши. Највећа је варош у Краљевини Србији *Београд* (59.494 ст.) лежи на ушћу реке Саве у Дунав. Град Београд је престоница и има своју засебну управу. Као што је округ подељен на срезове, тако је и Београд подељен на квартаве. У Београду седи Краљ Александар I: Митрополит Србије; ту су највеће државне власти и највиши судови. Поред нижих и виших основних школа, у Београду има: 2 Више Гимназије, Трговачка Школа, Богословија, Војна Академија, Виша Женска Школа, Радничка Школа и Велика Школа. Осим тога, у Београду има разних учених друштва као што су: Српска Краљевска Академија наука, Лекарско Друштво, Пољопривредно Друштво и разне друге просветне установе и задужбине. Од православних цркава што их има у Београду, најлепша је Саборна Црква, у којој су сахрањени кнезови Милош и Михајло Обреновић. У Београду има лепих и великих кућа, а најлепше су: Краљев Двор, Народна Банка, Државни Савет, Велика Школа, Народно Позориште, Железничка Станица и још многе друге зграде. Из Београда се може путовати лађом, железницом и колима на све стране.

После Београда највећа је варош **Ниш** (21.424 ст.), лежи на реци Нишави.

У Краљевини Србији има вароши и варошица 74. Окружне вароши, по броју становништва, иду овим редом: *Крагујевац* (14.246 ст.), *Шабац* (11.737), *Пожаревац* (11.699), *Пирот* (10.370), *Враћа* (10.277), *Зајечар* (7.234), *Смедерево* (7.027), *Кршијевац* (6.946), *Ваљево* (6.712), *Ужице* (6.618), *Прокупље* (5.485), *Негошин* (5.422), *Ђурија* (5.000), *Чачак* (3.808); а остале вароши овако: *Лековац* (12.500), *Алексинац* (6.000), *Параћин* (6.000), *Свилајнац* (5.500), *Књажевац* (5.500), *Јагодина* (5.000), *Лозница* (3.000), *Горњи Милановац* (2.200).

Путови. Путова има тројаких: водених, железничких и коњских. Водени су путови Сава и Дунав по којима се путује лађом. А главни је железник онај, који полази из Београда и пролази поред вароши и варошица: Младеновца, Паланке, Багрдана, Јагодине, Ћуприје, Параћина, Алексинца, Ниша, па одатле се одваја један железник на југ за Лековац, Враћу и Стару Србију, а други на исток поред Беле Паланке и Пирота за Бугарску и Цариград. С овим главним железничким путем састају се и споредни железнички путови Смедерево — Вел. Плана и Крагујевац — Лапово.

Коњских путова има двојаких: друмова и обичних сеоских. Они везују једно место с другим, тако, да се из једног округа, вароши, варошице и села, може отићи у други суседни округ, варош и село. У сваком дакле округу, има добрих друмова и сеоских путова, који служе саобраћају и трговини. У опште се може рећи да су путови у Краљевини Србији врло добри.

II КРАТКИ ПРЕГЛЕД СРПСКИХ ЗЕМАЉА

Осим Краљевине Србије има и других земаља у којима живе Срби. Те земље у којима Срби живе, зову се *српске земље*. У њима живе Срби, који исто тако говоре српски, играју у колу и имају исте обичаје као и ми у Краљевини Србији. Некада су све те земље биле скупа заједно и чиниле једну велику српску државу. Од те некадање велике српске државе сада су само *Краљевина Србија* и *Црна Гора* слободне и независне државе, а остале су још под управом туђинаца. Тако под управом Аустро-Угарске царевине су ове српске земље: Банат, Бачка, Срем, Славонија, Хрватска, Истра, Далмација, Босна и Херцеговина. Старом Србијом и Македонијом управљају Турци, а Видинском и Средачком облашћу управљају Бугари. Ми ћемо сад изучити укратко поједине Српске земље.

СТАРА СРБИЈА

(ПО ЗЕМЉИШТУ ЈЕ ВЕЛИКА ДО 60.000 км. Становника: 1,600.000)

Стара Србија налази се јужно од Краљевине Србије. У њој живе Срби, који српски мисле, осећају и имају исте обичаје као и ми; тамо се налазе стари српски манастири и вароши којима су владали српски жупани, краљеви и цареви. Данас овом земљом владају Турци још од пре 500 година.

Стара Србија граничи са севера: *Краљевином Србијом* и *Бугарском*, са истока *Источном Румелијом*; са југа *Македонијом* и *Албанијом*; са запада *Јадранским Морем*, *Црном Гором* и *Херцеговином*.

Панине. У Старој Србији највећа је *Шар* планина са висовима: *Љубошен* и *Кораб*. Знатне су још планине: *Кара-Даг* или *Црна-Гора*, *Козјак*, *Жлеб*, *Проклешија*, *Суха Гора* и др.

Реке и Језера. Највећа је река у Старој Србији *Вардар*, који извире из огранака *Шар* планине, тече на југ и утиче у *Солунски залив*. У Вардар утичу с десне стране: *Велика* или *Треска* и *Црна*, а с леве стране: *Пчиња* и *Брегалница*. Знатна су језера у Старој Србији: *Скадарско*, *Оридско* и *Преспанско*.

Равнице. Равница има поред река. Највећа је равница *Косово поље*, дугачко 40. км. а широко 15 км. Ту је 15 Јуна 1389 године пропала српска царевина. Знатне су још равнице: *Сјеничка*, *Новопазарски*, *Скадарска*, *Оридска* и *Овче-поље*. Народ тамо обрађује земљу а по варошима баве се врло мало занатима и трговином.

Знатна места. Главна су места у Старој Србији:

Скопље (30.000) на реци Вардару. То је стара варош и била је

престоница цара Душана. У Скопљу осим Турака и нешто мало Грка има највише Срба.

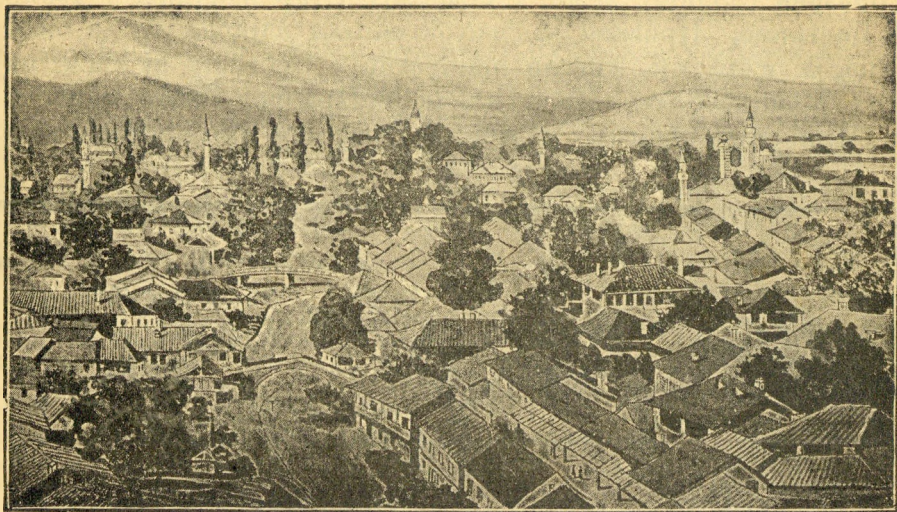
Призрен (35.000), лежи у подножју Шар планине, у долини ре-
чице Бистрице. Призрен је знатна српска варош, јер је била пре-
стоница. У њему су живели најчувенији Срби, ту су били највећи
дворови и највеће богаство. Данас је Призрен много мањи и про-
стији. Има стару српску тврђаву. У Призрену има српских основних

школа и православна Богословија, коју је основао српски родољуб
Сима Игуманов. У Призрену живи митрополит православне цркве.

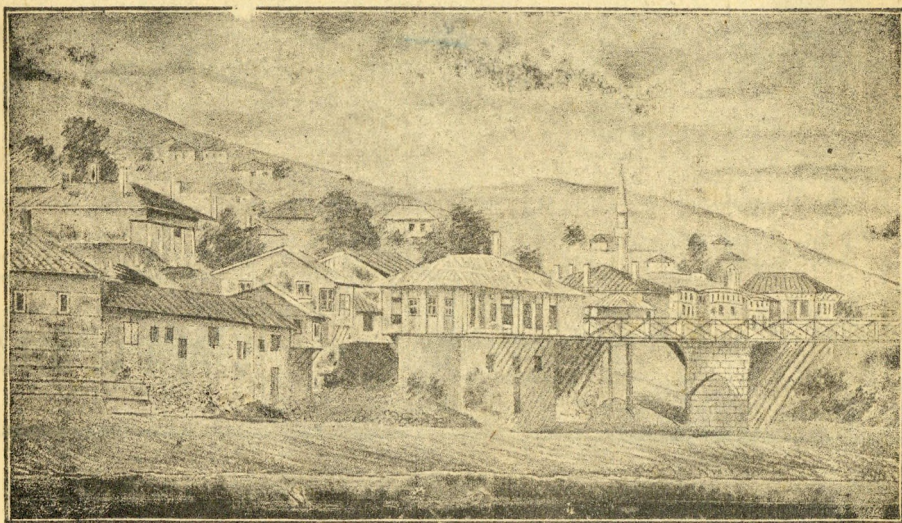
Знатне су још вароши: Пећ, Приштина, Скадар, Охрид, Прилеп,
Велес и др. У Старој Србији има још много мањих вароши и варо-
шица. Кад се од вароши Велеса пође низ реку Вардар, улази се у
један теснац, који се зове Демир Капија. Демир Капија је управо
граница између јужне Старе Србије и Македоније.

Управна подела. Пре је Стара Србија била српска држава. Но 15. Јуна 1389 године, кад је на Косову Пољу пропало срп-

П Р И З Р Е Н

ско царство, тад је и Стара Србија пала у руке Турцима који и данас тамо управљају. Сада се Стара Србија дели на ви-

В Е Л Е Ç

лајете и санџаке, којима управљају турске паше у име турског цара.

МАЋЕДОНИЈА

(ПО ЗЕМЉИШТУ ВЕЛИКА ЈЕ 20.000 КМ. СТАНОВНИКА: 1,000,000)

Јужно од Старе Србије, налази се српска земља *Маћедонија*. У старо време Маћедонија се звала само мали један део земље поред Белага Мора, почев од Свете Горе, па око Солуна до Олимпа и Србије (вароши), онако од прилике као што се пружа Далмација поред Јадранског Мора. Доцније се почео назив Маћедоније ширити све више и више к северу, и обухватио крајеве у којима у огромној већини живе српска племена. Најтачније се сада обележава Маћедонија од Солуна до Демир Капије на Вардару.

Маћедонија се граничи са севера *Старом Србијом*, са истока *Тракијом* и *Источном Румелијом*; са југа *Белим Морем* и *Тесали-*

јом и са запада *Старом Србијом* и *Албанским* (Скипетарским) крајевима.

Планине, реке и равнице. Северни део Маћедоније је више брдовит а јужан раван. Главне су планине: *Ница*, *Беласица*, *Перин*, *Родоп* и др. Од река које теку кроз Маћедонију највеће су: *Вардар*, *Струма* и *Места*. Знатна су језера: *Тахинос*, *Бешик* и *Дорџан*. Маћедонију кваси и море, које се зове *Бело* или *Јегејско*. Ту су знатни заливи: *Солунски*, *Касандра* и *Свето-Горски*.

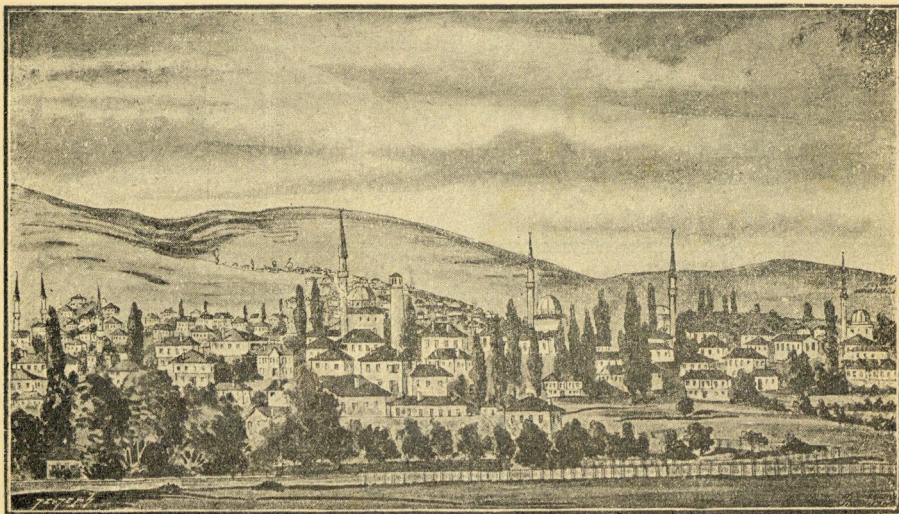
Равница има око већих и мањих река. Најплоднија је око реке Вардара и вароши Битоља.

Знатна места. У Маћедонији су знатна места:

Солун, лежи на обали Белага Мора. Залив што ту чини море зове се Солунски. Ово је трговачка варош и ту живе највише Јевреји. Око Солуна има на 72 села од којих су само 6 грчких, а

остала су сва српска. Још су знатне вароши у Македонији : *Битољ*, *Серез*, *Србија*, *Виден*, *Мелник*, *Сирумица* и др.

На јужној страни Македоније има једно полуострво, које се пружа у Бело Море, а зове се *Света Гора*. У Светој Гори има на хиљаду манастира, а међу њима и српски манастир *Хилендар*, за-
дужбина Стевана Немање.

Б И Т О Љ

Управа и подела. Македонија је сем Солуна, некада била српска држава. Кад је на Марици (1371) разбијена српска војска, тада је Краљевић Марко обвезао се да ступи турског цара. И сада тамо Турци владају и подељена је на санџаке : солунски, битолски и серески.

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

(велика : 51.000 $\square$ км. становника : 1,568.092)

Босна и Херцеговина леже западно од Краљевине Србије. С севера се граничи : *Хрватском*, *Сливонијом* и *Сремом* ; са истоком *Краљевином Србијом* и *Ст. Србијом* ; са југа : *Црном Гором* и *Далмацијом* и са запада *Далмацијом* и *Хрватском*.

Планине, реке и равнице. Босна и Херцеговина су брдовите земље, Главне су планине : *Трескавица*, *Романија*, *Зеџ*, *Порин*, *Делија*,

Лебршник, Влашић, Мајевница и т. д. Од река које теку поред Босне највећа је Сава и Дрина. Највећа река која тече кроз Босну, зове се Босна. Знатне су још реке Врбас, Уна и Купа. Равница има поред већих и мањих река.

Знатна места. Главне су вароши у Босни: Сарајево, Травник, Маглај, Бања Лука и Јајце.

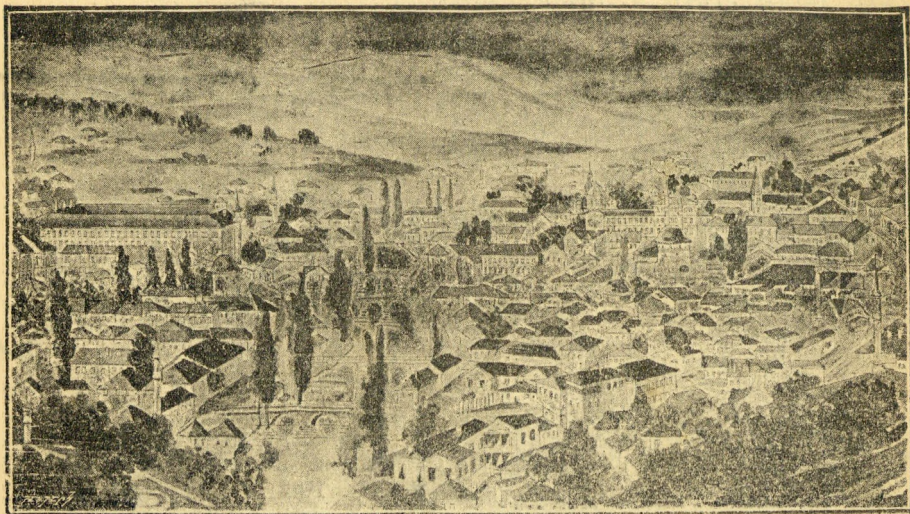
Највећа и најлепша варош у Босни је Сарајево, на реци Миљаци. У Сарајеву седи земаљска влада која управља Босном и Херцеговином. У Сарајеву је рођен Сима Милутиновић — Сарајлија српски песник и историк.

У Херцеговини су главне вароши: Мостар и Требиње.

Управа. Босна је била саставни део српске државе. После жупана Бодиња, Босна се одвојила од Србије и њени владоци звали су се

банови. За време цара Душана Босна је била под Србијом. Кад је пропала српска држава, цар турски Мехмед II освоји целу Босну и Босанског краља Стевана Томашевића ухвати и погуби.

Турци су владали овим земљама све до 1878 год. а те године

САРАЈЕВО

обе ове земље, дале су велике силе Аустро-Угарској да на неодређено време управља. Обе су ове земље подељене на шест области. Босном и Херцеговином управља у име аустриског цара *земаљска влада* која је у Сарајеву.

ЦРНА ГОРА

(величина : 0.400 ☐ км. становника : 350 000)

Ова српска земља у старо време звала се *Зета*, а доцније се прозвала *Црна Гора*. Овом земљом управљали су у старо доба обично престолонаследници српских престола, који су се звали зетски жупани. После пропасти српске на Косову, Турци нису могли да освоје земљу с тога што је брдовита. Срби су из равнице бегали у брда и скупљали се око цетињског владике. Од тада се Зета и прозвала *Црна Гора*. Црна Гора налази се између : *Херцеговине*, *Старе Србије*, *Јадранског Мора* и *Далмације*.

Највећа је планина *Куч* (Кучки и Васојевићки) *Дурмитор*, *Товен* и *Румија*. Од река највећа је *Морача*, која прима реку *Зету*. У Црној Гори извире река *Дрина* под именом *Пиве* и *Таре*. На југу Црне Горе је *Скадарско Језеро*. Половина овог језера припада Црној Гори а половина турској царевини.

Знатна места. Главне су вароши у Црној Гори: *Цетиње*, *Подгорица*, *Никшић*, *Бар* и *Уцињ*. *Цетиње* је престоница и ту седи црногорски кнез *Никола*.

Црна Гора је независна кнежевина и њом управља кнез са својим министрима. Срби који живе у тој земљи зову се *Црногорци*.

ДАЛМАЦИЈА

(величина : 12.630 км. становника : 530.000).

Западно од Босне преко Динарских планина, налази се српска земља Далмација. Она се налази између : Хрватске, Босне и Херцеговине, Црне Горе и Јадранског Мора. Обала Далмације много је искривудана, па за то има доста залива и лука где пристају морске лађе. Далмацији припадају острва : Брач, Хвар, Гортула и др. Дал-

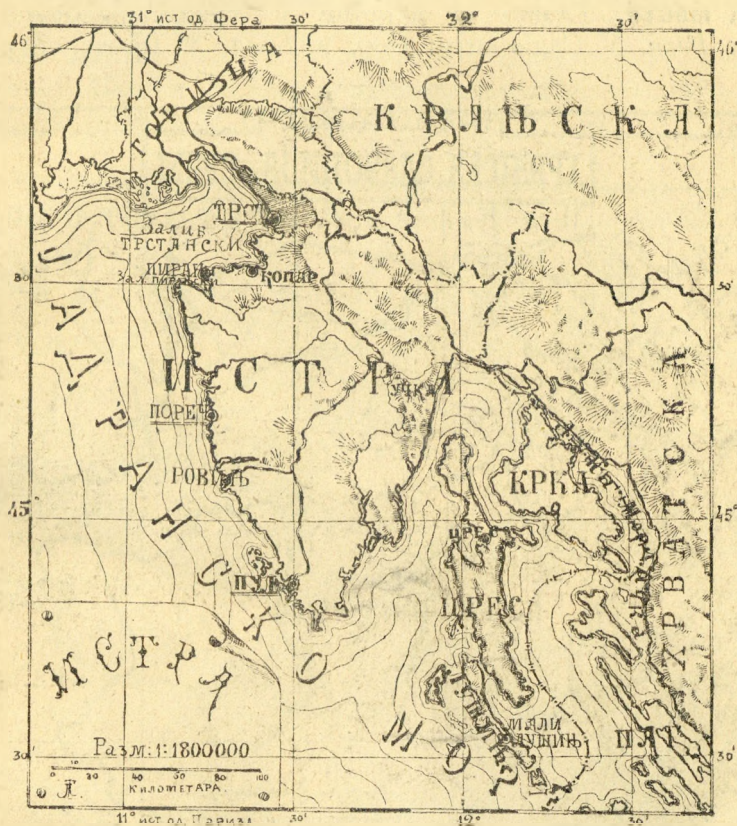
мација је брдовита и кршевита земља. Највеће су планине : Динарске и Велебитске. У Далмацији су главни градови : Задар, Дубровник, Шибеник, Кошор, Клис и Скрадин. У овој земљи живе Срби који су двојакe вере : православне и католичке.

Ова српска земља некада је била под влашћу српских владалаца. Сад је Далмација краљевина и саставни део аустријске царевине, њом управља цар аустријски преко свог намесника који седи у Загребу.

ИСТРА

(величина: 4.950 км. становника: 300.000)

Северозападно од Далмације налази се полуострво *Истра*. Ово је најмања српска земља и опкољена је са три стране *Јадранским морем*, а са севера се граничи земљама: *Горицом*, *Крањском* и *Хрватском*.

Ово је брдовита и каменита земља, кроз коју се пружају огранци *Динарских* планина. Становници овог полуострва већином су Срби, по осим Срба има и Словенаца, Немаца и Талијана. Највећа је варош на овом полуострву *Пула*, где се граде највећи бродови и оклопнице морске.

ХРВАТСКА, СЛАВОНИЈА И СРЕМ

(величина: 42.500 км. становника: 2,200.000)

Хрватска, Славонија и Срем сада чине *Краљевину*. У Хрватској живе наша браћа *Хрвати*, а у Срему и Славонији *Срби*. Хрват-

ска, Славонија и Срем леже између: Далмације, Босне, Србије, Баната, Бачке, Мађарске, Швајцарске, Крањске и Јадранског мора.

Планине, реке и равнице. Највеће су планине у Хрватској: *Велебит* и *Камели*, а око Загреба *Загрејске* планине. У Славонији је планина *Крндија*, а у Срему *Фрушка Гора*. Од река које теку кроз Краљевину, знатне су: *Дунав*, *Сава*, *Драва* и *Купа*. Највише равница има поред река, а нарочито поред Саве.

Знатна места. Главне су вароши у Хрватској: *Загреб*, *Горњи Карловци* и *Река*. У Славонији: *Осек* и *Брод*. У Броду се родио пе-

сник Бранко Радичевић. А у Срему су главне вароши: *Земун* и *Карловци*.

Управа. Некада су Сремом и Славонијом владали српски краљеви. Краљевином Хрватском управља *Бан*, кога поставља цар Аустроиски. У Фрушкој Гори у Срему, има српских манастира, а међу њима су знатнији: *Раваница*, *Крушедол*, *Гргетек* и *Хоново*. У манастиру Раваници налази се тело цара *Лазара*.

БАНАТ И БАЧКА

(ВЕЛИЧИНА : 37.000 КМ. СТАНОВНИКА : 1,600.000)

Северно од Краљевине Србије и од Срема, налазе се две српске земље *Банат* и *Бачка*. Обе су ове земље равне и у њима нема планина. Поред Бачке и Баната протиче Дунав. Банат је од Бачке раздвојен реком *Тисом*.

Главна места. Главне су вароши у *Банату* : *Темишвар*, *Вршац*, *Бела Црква*, *Велика Кикинда*, *Бечкерек* и *Панчево*. А у *Бачкој* су : *Нови Сад*, *Суботица* и *Сомбор*.

Управа. Банат и Бачка су српске земље јер у њима живе Срби, који су се ту доселили под патријархом Чарнојевићем. Сада ове земље потпадају под управом Мађарске. Из почетка су Срби управљали самостално и бирали су сами себи војводу, али доцније Аустрија им одузме то право, и цар Аустријски прогласи себе за војводу. То је било 1848. год. Последњи војвода српски био је Стеван Шупљика

ВИДИНСКА И СРЕДАЧКА ОБЛАСТ

(ВЕЛИЧИНА. 12.400 ☐ КМ. СТАНОВНИКА : 450.000)

Источно од Краљевине Србије, налази се један велики део српске земље, које је под Бугарском. Северни део око вароши *Видина*, зове се *видинска област*; а око *Софије* *средачка област*. Обе се ове области од старина зову *Шоплуком*. Видинска и Средачка област леже између: *Дунава*, *Искра*, *Старе Србије* и *Краљевине Србије*.

Видинска је област више равна, а средачка је брдовита. Највеће су планине у овим областима: *Стара Планина*, *Рило* и *Витош*. Од река највеће су пограничне: *Дунав*, *Тимок* и *Искар*.

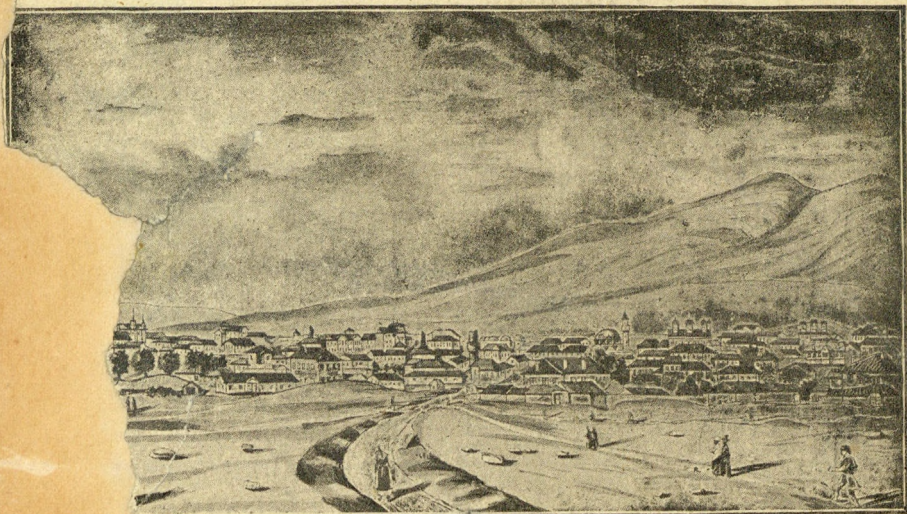
У овим областима највеће су вароши: *Софија*, *Видин*, *Бустендил*, *Трн*, *Брезник*, *Цариброд* и *Кула*. Софија се пре звала *Средац* и данас у Софији лежи сахрањено тело српског краља Милутина.

Управа. У овим областима живе чисти Срби, који говоре српски, знају исте обичаје и славе славу као и ми у Србији. Бугари не разумеју Шопове у говору, нити ови опет разуму Бугаре. Њих Бугари мрзе што су Срби, што славе славу и певају уз гусле. Од 450.000 становника,

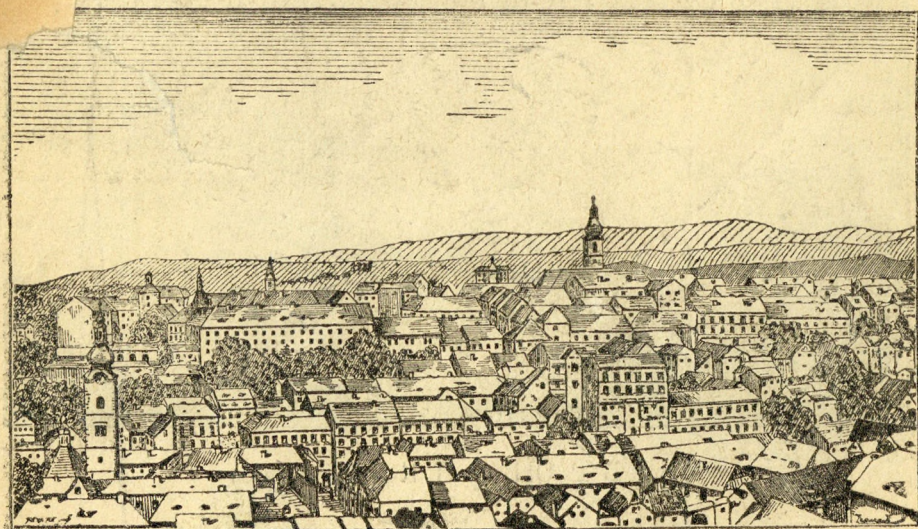

преко 400.000 су сви Срби, који су вере источно православне. Пре су ове земље биле саставни део српске државе, но кад је пропало српско царство на Косову, онда су и ове области потпале под Турке. Кад су Срби и Руси 1878 год. ослободили Бугаре, тада су и ове земље ослобођене, али велике силе не хтедоше их придружити Србији већ их дадоше Бугарима, који раде на томе да те Србе побугаре. Сад тим областима владају Бугари на штету српског народа и државе.

је округла као каква лопта. На земљи нашој има
 ница и долина, мора, река и језера; има великих
 разних места. Све то кад с нацрта на каквој
 онда се таква лопта на којој је нацртана наша земља
 б је дакле умањена слика наше земље. На глобу су на-
 све државе, па ту је нацртана и наша држава *Краљевина*
 а.

С О Ф И Ј А (Средачка област).

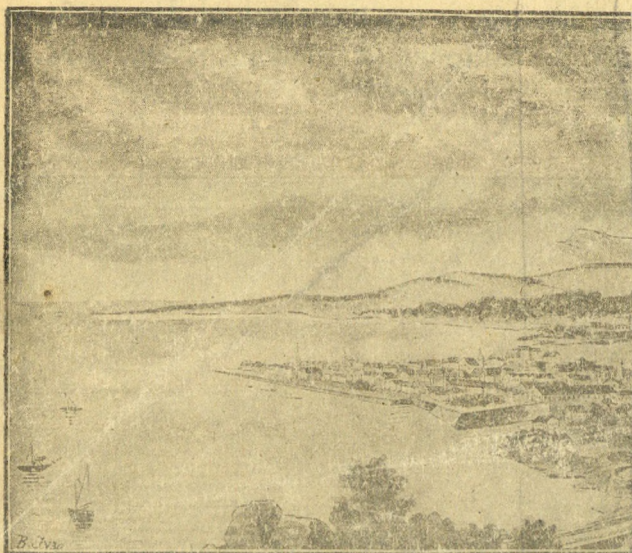

З А Г Р Е Б (Хрватска)

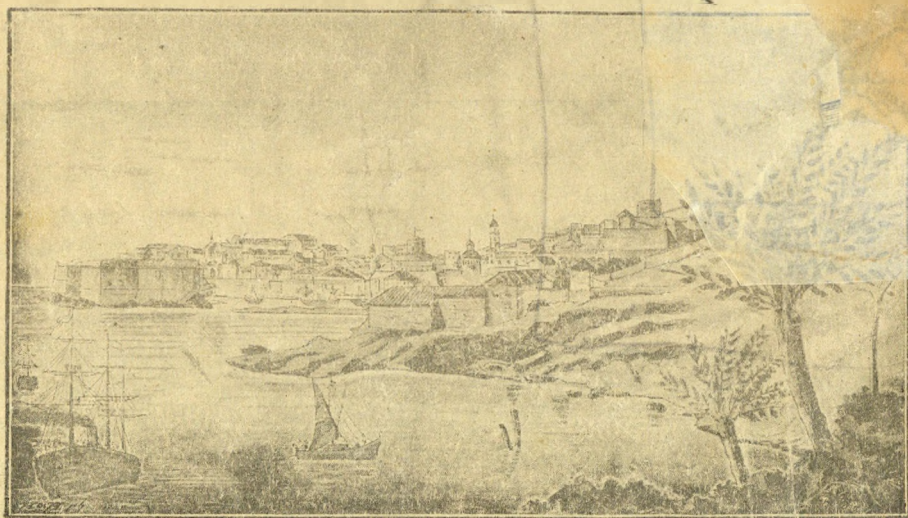
АСТ

1,000

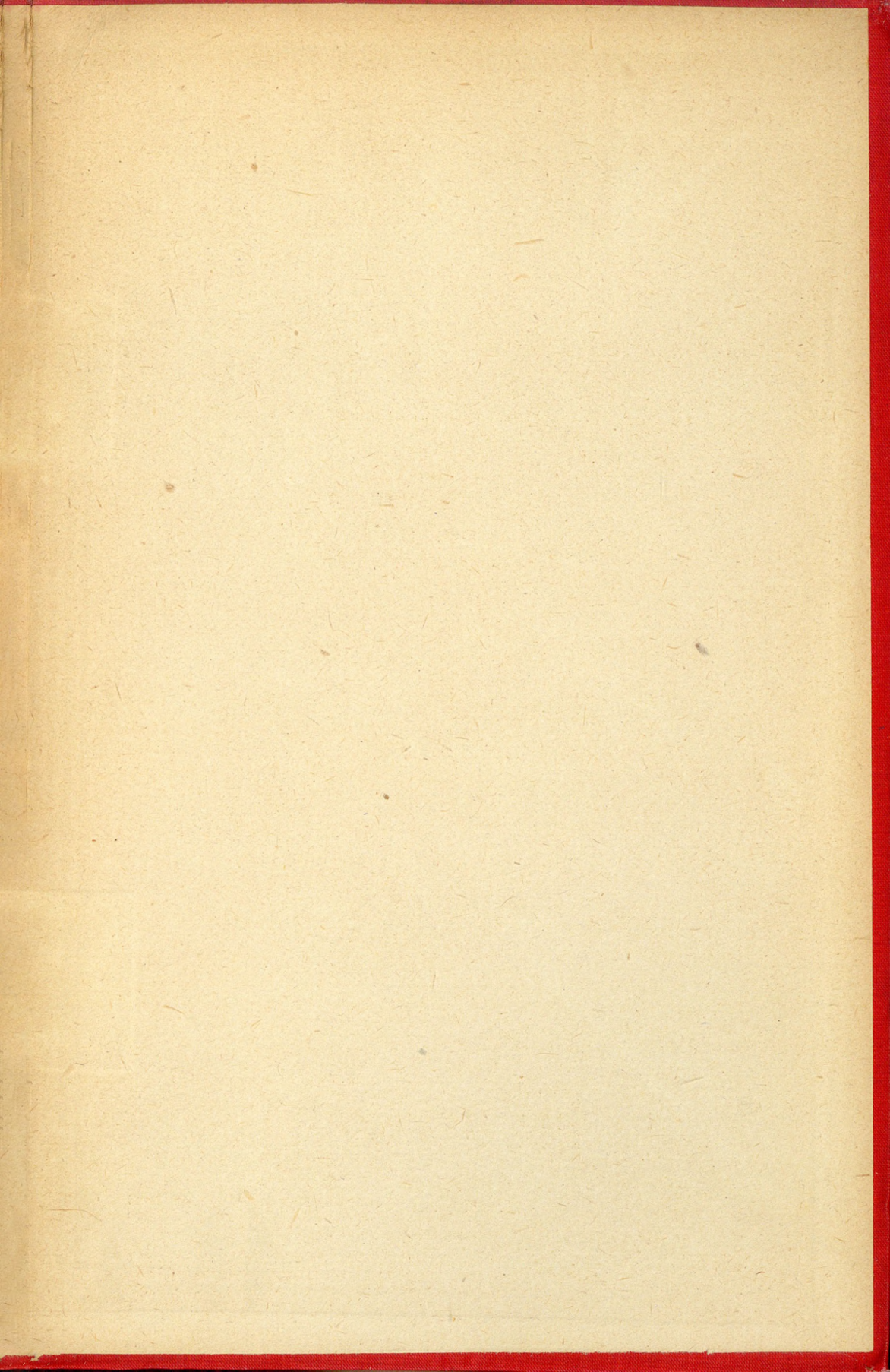
СРП
ДИНА
ОВЕ
АСТ

ЗАДАР (Далмација)

ДУБРОВНИК (Далмација)

A

I 672

195509747

COBISS

9443/11